

ІСЛАМСЬКИЙ ЕМІРАТ АФГАНІСТАН ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

В.О. Паливода, головний консультант відділу нових викликів
центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

Після захоплення влади в Афганістані радикальним ісламістським рухом Талібан та відновлення ним Ісламського Емірату, ситуація у цій державі знаходиться у центрі уваги спеціальних служб країн регіону Центральної Азії.

За визначенням ЮНЕСКО, що ґрунтується на кліматичних особливостях цього регіону, до нього віднесені: Монголія, Західний Китай, північна Індія, північний Пакистан, північно-східний Іран, Афганістан, окремі райони азійської частини Росії, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

В Афганістані, який знаходиться на перетині шляхів між Центральною Азією і Південною Азією переплелася низка регіональних та глобальних проблем, котрі можуть стати джерелом нових викликів для безпеки сусідніх (і не лише) країн. Значення має теж багатонаціональний характер населення Афганістану, що має вплив на політичну і безпекову ситуацію в регіоні.

За оцінками ООН на 2021 р., загальна чисельність населення становить 39,8 млн. осіб. Крім афганців-пуштунів (від 42 до 50 %), тут проживають таджики (від 33 до 46 %), узбеки (від 6 до 9 %), туркмени (2-3 %).

Ісламська Республіка Пакистан

Найбільш активно на афганському напрямку діє Міжвідомча розвідка Пакистану (далі – ISI¹), яка протягом останніх років не лише підтримувала контакти з Талібаном, але й надавала йому різнобічну підтримку. Так, у доповіді Лондонської школи економіки та політичних наук, оприлюдненій у 2010 р., наведено конкретні докази того, що ISI у широких масштабах забезпечувала фінансування Талібану та підготовку його бойовиків на своїй території.

Водночас тодішній командувач Міжнародних сил сприяння безпеці Афганістану (ISAF) генерал Девід Петреус (у 2011-2012 рр. – директор ЦРУ), коментуючи цю доповідь на слуханнях у Конгресі США, виправдовував зв'язки між ISI та Талібаном оперативною доцільністю. За його словами, «ви повинні мати контакт з поганими хлопцями, щоб отримати розвідувальну інформацію про поганих хлопців».

¹ Від англ. – Inter-Services Intelligence.

Влітку 2021 р. інформацію про те, що ISI активно підтримувала Талібан підтвердив колишній керівник контртерористичного підрозділу ЦРУ по Південній і Південно-Західній Азії Дуглас Ландон. Він заявив, що спецслужби Пакистану переховували бойовиків у прикордонних районах, організовували лікування поранених (причому навіть у великих містах), дозволяли деяким лідерам Талібану заробляти на угодах з нерухомістю та на контрабанді, прибутки від чого потім йшли на посилення військового потенціалу ісламістів. Однак, ISI намагалася не допускати безпосередньої участі своїх оперативників у бойових діях, побоюючись, що у разі їхнього потрапляння у полон США отримають незаперечні докази подвійної гри Ісламабаду. Д. Ландон наголошує, що найвагоміший внесок у перемогу талібів внесли контакти між Пакистаном та Халілом Хаккані, одним із лідерів терористичної мережі Хаккані, яка свого часу приєдналася до Талібану. Х. Хаккані регулярно зустрічався з начальником штабу армії Пакистану генералом Камаром Джаведом Баджвою (найбільш впливовою фігурою у політичному істеблішменті Пакистану) і главою ISI генерал-лейтенантом Хамідом Фаїзом. Усі намагання США домогтися екстрадиції Х. Хаккані, який знаходиться в американському списку розшукуваних найбільш небезпечних терористів, нашоувхувались на спротив Ісламабаду. ISI також сприяла талібам на міжнародній арені: їхній лідер мулла Абдул Гані Барадар, виїжджаючи на мирні переговори до Катару або на зустріч із главою МЗС КНР Ван І, користувався саме пакистанським паспортом.

Пакистан, формально співпрацюючи із США і отримавши від них кілька десятків мільярдів доларів допомоги, впродовж усієї афганської війни за посередництвом ISI паралельно реалізував власні інтереси. Як заявив колишній резидент ЦРУ в Ісламабаді Роберт Грен'єр, пакистанці і, зокрема, ISI вважають, що цю війну виграли саме вони. Проте, якщо Афганістан під управлінням талібів перетвориться на державу-ізгой (ймовірність чого є дуже високою), Пакистан матиме величезні проблеми. Зважаючи на це, Ісламабад намагатиметься за будь-якої ціни стати на заваді такому розвитку подій.

4 вересня 2021 р., напередодні формування Талібаном нового уряду, Кабул відвідав Генеральний директор ISI генерал-лейтенант Х. Фаїз. Його візит мав на меті досягти примирення між прем'єр-міністром Афганістану муллою А.Г. Барадаром і мережею Хаккані. Крім переговорів з очільниками талібів, керівник пакистанської розвідки провів зустрічі з послами Туреччини, Росії і Катару (три країни, які залишили у Кабулі свої посольства). Візит генерал-лейтенанта Х. Фаїза, на відміну від попередніх, цього разу мав відкритий характер і вкотре засвідчив тісні зв'язки Талібану з ISI.

7 вересня 2021 р. Х. Хаккані призначений міністром у справах біженців, а його племінник Сіраджуддін Хаккані, котрий, як і Х. Хаккані, знаходиться в американському списку розшукуваних найбільш небезпечних терористів – міністром внутрішніх справ. Ці призначення явно відбулися не без участі ISI, яка активно створює оперативні позиції у новому афганському уряді.

Під час перебування генерал-лейтенанта Х. Фаїза ² в Афганістані обговорювались також питання створення нової спецслужби країни за зразком пакистанської ISI.

² 6 жовтня 2021 р. генерал-лейтенант Х. Фаїз призначений командувачем XI корпусу. За оцінками західних експертів, це призначення необхідне для набуття відповідного цензу для того, щоб у майбутньому обійняти

7 вересня 2021 р. директором розвідувальної служби Афганістану призначений Абдул Хак Васік (у 1996-2001 рр. – заступник міністра розвідки у колишньому уряді Талібану). Його заступником став один із лідерів мережі Хаккані мулла Тадж Мір Джавад, який проходив спеціальну підготовку у м. Пешавар (Пакистан). Обидві ці особи у 2002-2014 рр. перебували в ув'язненні на базі США Гуантанамо.

Однією з цілей Ісламабаду на афганському напрямку є зміцнення власної сфери впливу на протипагу своєму головному супротивнику – Індії, котра, як запевняє пакистанська влада, намагається дестабілізувати ситуацію всередині Пакистану, підтримуючи сепаратистські угруповання. Їхні учасники здійснюють теракти на пакистанській території, а потім переховуються у сусідній країні. У ISI розглядають варіант перетворення Афганістану на буферну зону для протидії Делі.

Одночасно із прямими контактами з Талібаном пакистанська розвідка проводить консультації зі спецслужбами низки країн, у яких ситуація в Афганістані викликає стурбованість. Так, 11 вересня 2021 р. в Ісламабаді відбулася зустріч Генерального директора ISI генерал-лейтенанта Х. Фаїза з керівниками розвідувальних органів Росії, Китаю, Ірану, Таджикистану, Казахстану, Туркменістану та Узбекистану.

Російська Федерація

Що стосується Росії, вона ще 7 років тому почала встановлювати контакти з Талібаном, які, зі зрозумілих причин, здійснювались через можливості Служби зовнішньої розвідки (далі – СЗР). За словами спецпредставника президента РФ по Афганістану Заміра Кабулова, якби Москва не зробила цього і шельмувала талібів, наслідуючи «політично збанкрутілий» Захід, то зараз би не було з ким розмовляти. Тепер же Захід має проблеми, а Росія може вести переговори з будь-якою силою в Афганістані.

Наприкінці вересня 2021 р. директор СЗР Сергій Нарішкін підтвердив, що російська розвідка постійно тримає ситуацію в Афганістані у полі зору і співпрацює за афганською проблематикою з усіма спецслужбами регіону, зокрема, Китаю, Ірану і Пакистану. С. Нарішкін також повідомив, що Москва по лінії розвідки обмінюється даними з Вашингтоном щодо ситуації в Афганістані, передусім, з метою протидії терористичній загрозі.

Крім забезпечення власних національних інтересів, Росія виступає гарантом безпеки для країн пострадянської Центральної Азії як у рамках Організації Договору про колективну безпеку (далі – ОДКБ) (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан), так і у рамках тісних двосторонніх відносин (Туркменістан і Узбекистан). У липні 2021 г. Душанбе офіційно звернувся до ОДКБ за допомогою в охороні кордонів з Афганістаном.

У контексті подій в Афганістані посилюється роль створеної за ініціативою РФ Ради керівників органів безпеки і розвідувальних служб держав-учасниць СНД. У вересні 2019 р. у ході щорічної наради цієї структури був підписаний меморандум про обмін розвідувальною інформацією для запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Туркменістан і Республіка Узбекистан

Туркменістан і Узбекистан по лінії своїх спецслужб раніше теж встановили контакти з талібами, які намагаються тепер позиціонувати себе як дружня сила щодо сусідніх країн, проте в Ашгабаті та Ташкенті цим запевненням особливо не довіряють. Там пам'ятають, що у часи попереднього правління Талібану його польові командири іноді говорили про захоплення Самарканду, історичного ісламського центру Узбекистану.

Сполучені Штати Америки

Незважаючи на виведення військ та евакуацію американських громадян із Афганістану, а також прорахунки розвідувальних служб щодо прогнозів розвитку ситуації, у США тримають під контролем афганський напрямок. Так, на початку вересня 2021 р. директор ЦРУ Вільям Бернс відвідав Індію та Пакистан, де він обговорював питання, пов'язані з регіональною безпекою та поточною ситуацією в Афганістані, з вищим керівництвом двох країн.

За деякими даними, наприкінці серпня 2021 р. у Кабулі директор ЦРУ В. Бернс мав зустріч із лідером Талібану А.Г. Барадаром.

У зв'язку з тим, що до США була вивезена значна кількість громадян Афганістану, американська розвідка матиме широку вербувальну базу для зміцнення своїх оперативних можливостей за рахунок поповнення агентурного апарату особами зі знанням східних мов (дарі, пушту, туркменська, узбецька та інші регіональні мови), звичаїв і наявності родинних та інших зв'язків у регіоні.

25 серпня 2021 р. командувач військами США в Афганістані контрадмірал Пітер Вейслі доповів у Пентагон, що з бази ЦРУ «Eagle Base» було евакуйовано майже 2 тисячі афганських військовослужбовців підрозділів спеціального призначення та їхніх рідних.

Китайська Народна Республіка

Китай, спецслужби якого сьогодні націлені на забезпечення стратегічного протистояння із США, не залишився стороннім спостерігачем поточних подій в Афганістані. Водночас Пекін з його прагматичним підходом слідує своїй звичній манері, заявляючи, що його влаштовує будь-яка влада у Кабулі, яка не буде зачіпати китайські інтереси. Зі свого боку офіційний представник Талібану Забіхулла Муджахід на початку вересня 2021 р. зазначив, що Китай є головним партнером Афганістану, тому що він готовий інвестувати у цю країну і відбудувати її.